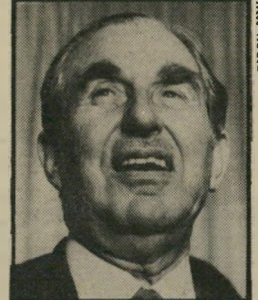


# האנוכיות של הסבל

משהו הפריע לי במעמד ההיסטורי — המפוברק משהו — של הנשיא כנרג' בלון. חיים הרצוג ביטא גישה, שאינה סימפאטית בעיני. אפשר לקרוא לה: האנוכיות של הסבל. כנרג' בלון לא ניספו רק יהודים. זה היה מחנה דריכו נאצי מן המניין, ובו עונו ונרצחו בני לאר- מים רבים — צרפתים, פולנים, הולנדים, רוסים, וגם הרבה גרמי נים — קומוניסטים. סוציאליסטים, אנשי הימין השמרני, כמי רים.



הרצוג

בוודאי, היהודים סבלו יותר מכל. הטייוף הנאצי פגע בהם יר- תר מאשר בכל עם אחר. זעמו של הטיול היה שמור להם במיור- חר. אך הם לא היו יחידים. איך יכול היה הנשיא הרצוג, אדם הומאני, המתנגד לגזענות, צוענים נרצחו במחנות אלה, אם מיספר הקורבנות הצועניים נופל ממיספר היהודים? הרי זה רק מפני שהיו באירופה פחות צוענים מאשר יהודים.

האם אנתנו צריכים להתעלם מן הים הגדול של הסבל הזה, ולהתרכז אך ורק ביהודים? כאלו רצעים סתם אינו נורא כל-כך, אלא אם כן העם שנרצח הוא היהודי? כאשר הלך וקטן מיספר היהודים שעוד נותרו באירופה הכבד- שה, המשיכו הנאצים להרחיב את מיתקני ההשמדה באשויין. הם נועדו למיליוני קורבנות נוספים — לא עוד יהודים, אלא סלא- וים, פולנים ורוסים, שארמטם היתה צריכה ליהפך לשטח המחיה של מתחילים גרמניים. האם זה אינו נוגע לנו? האנוכיות של הסבל היא תכונה אנושית טיבעית. אך לא יפה ביותר.

הלואי והנשיא היה אומר מילה אחת החורגת מעבר לגבול הצר של עמנו, מילה אחת כללי-אנושית, כאותם רגעים אשר יכלו להיות היסטוריים.

## ברווים היינ

האם היתה לשילטונות סרם ועמורה סירת ירוקה? האם שלחו אותה כדי לרדוף אחרי הברווים שבסביבה, וביניהם אחד אברהם בן-תרח? האם ארבעת המלכים, שלכדו את לוט, היו בעצם מפקדי הסירת הירוקה, האדומה, הכחולה והצהובה? שאלות מטופשות. אבל אן צצו במוחי כאשר חזיתי בסרט הנווד האחרון, שהוקרן בתוכנית מבט שני בטלוויזיה. ברווים היינ. אבותינו היו נוודים במדיברסיני וכעבריה-ירדן. אברהם, יצחק ויעקוב היו ראשי-המחנות של ברווים. והנה עומד איש הסירת הירוקה, ישראלי טיפוסי, שתלטן ושחצן, אלים ואטום, מול ההווייה האנושית המופלאה הזאת של הברווים, וכולו כוז ושינאה. אפשר היה לחשוב שהקמנו בארץ זו מציאות כה נהדרת, מיבנים כה מהממים ביופיים, כלכלה כה פור- רחת. עד כי יכולים אנתנו לכוון להווי הברווים בן אלפי השנים. חשתי בקירבה אנושית רבה יותר לברווים, מאשר לאיש הסיי- רת. המתנפל על מישפחות חסרות-מגן, חוטף את עדריהם וגוזל מהם את מאור חייהם.

ברווים צעיר אמר את הפסוק החכם ביותר בתוכנית: "במקום להתאים את החליפה לגוף, הם רוצים להתאים את הגוף לחליפה". פסוק המוכיר גם הוא את האדם, שם התאימו את האורחים למיטת המפורסמת. ישראל רוצה להתאים את הברווים לכותנת-כפייה של תרבות כושלת.

הצילומים הנהדרים בסרט, מעשה ידי אריק רובינשטיין, מעיי- דים על רחשיהלב של יוצרו. הכל שהתמליל לא הגיע לאותה רמה של רגישות. הוא יצא כרייחובה ואמר דברים תפלים — שההתקמות היא בלתי-נמנעת, שאין מגוס משילוב הברווים כי קידמה מערבית, ועוד דברי-הבל באנאליים מסוג זה. שום דבר אינו בלתי-נמנע. מישל כעל תבונה ורגש היה מקבל את עצתו של אותו ברווי צעיר ומתאים את החליפה לגוף. לא עיירה חסרת-חיים, המתפוררת עוד לפני שהחלה לחיות, תחת אופטורסטו של ראשי-מועצה פולני — אלא ישובים חקלאיים, המתאימים לאופי המיוחד של הברווים, מישפחתו וחברתו. כל זה זר, כמובן, לביורוקרטיה הישראלית המצויה. אילו הופיעו היום אברהם ולוט כבארי-שבע, היו מחרימים את עיזיהם ומקציבים להם רבע דונם כהרה.

## ולא תהי להם ממשלה במוות

איך זה קרה, בעצם, שהחרדים השחורים שבשחורים השתלטו על כל עיסקי-המוות במדינה? הלכתי להלווייה. היא נערכה בבית-הקברות הגדול בחולון. בכניסה לבית-הקברות יש רחבה גדולה. שם הצטופפו גברים ונשים, רובם קשישים, שהמתינו לתריסר הלוויות.

היה יום חם. במקום אין צל, בצד, ליד המישרים, יש אכסדרה ובה שלושה ספסלים. אך שם יש בקושי מקום לבאי הלווייה אחת. בצד עומד מיטת לים קרים. אחד ויחיד. חיפשתי את משתפתי הלווייה שבאתי אליה. לא מצאתי אותם בקרב ההמון. אולי לא באו עדיין. אולי כבר היתה הלווייה. איך מבררים? האם תלויה באיזשהו מקום רשימה מסודרת, מודפסת, ובה שעות ומועדים? לא, כמובן.

נכנסתי למישר, חדרון עלוב ליד חדרה-הטהרה. תריסר אנשים דיברו בו ברזמנית. שאלתי איש עטוף-שחורין. הוא הצביע על איש אחר. זה ישב מאחורי שולחן, מויע כהוגן, ודיבר עם מישהו באידיש.

שאלתי. הוא התבונן ברשימה ככתב-יד שהיתה מונחת לפניו. שם הנפטרת הופיע שם. מתי היתה הלווייה? "כשיגמרו את ה- טהרה". סוף השיחה.

יצאתי החוצה. מצאתי את באייה-הלווייה. חיכינו. מדי כמה דקות הכריז ומקול בקול גס: "הלווייה ישראל יש- ראלי, עליו השלום". איישה כמון החלה זעקה גדולה. הנשים מייללות. לא כל הגברים. לבסוף הוכרז על שם הנפטרת, שבאתי ללוותה. ממהרים לרדת חדרה-הטהרה. ממתינים. מישהו בוכה מרה ובקול רם. הגופה עדיין איננה.

לבסוף אמר מישהו "הלווייה הגברת - - -". הגופה מונחת על אלונקה על גלגלים. לפניו רב, ושני שמישים סוחבים-ידוהפים את האלונקה. מתחילים לזוז. במקביל לזוז, במרחק של כמה מטרים, הלווייה אחרת. המלווים של שתי הגופות מתערבבים. רגע של פאניקה: שמא אני פוסע אחרי הגופה הלא-נכונה? טוב ששמתי לב לחוות רב הצוער בראש הגופה הלווייה שלי. נצמרתתי אליו. הגופה עטופה בכד שחור. קווי-המיתאר של הגוף ניכרים היטב. יש בזה משהו כרבארי, משהו מכאיב לכנייה-מישפחה. מרוע אין ארונות-מים. בעצם?

מתקרבים למקום שבו נערכות התפילות. עומרים. המקום עדי- ין תפוס על-ידי הלווייה הקודמת. במקום שמכחים אין סככה. חם. מויעים. טובלים. גם לקבורה צריכים לעמוד בתור.

# אורי אבנרי אישי יותר

לבסוף מתפנה המקום. הלווייה שלפנינו זזה. מתחילות התפי- לות ליד הגופה שבאתי ללוותה בדרכה האחרונה. אפשר להמשיך בתורה.

## יללות בילה

הזדמן לי לשוחח עם תירת גרמניה קשישה, שבאה כפעם הראשונה ארצה. היא הגיעה הנה במיקרה. תה, שיש לה ידיד ישראלי, נאה לביקור, ולקחה את אמה עימה. גרמניה רגילה, ממישפחה בורגנית טובה, תושבת עיירה. שאלתי אותה לרשימה. "הכל בסדר", אמרה. "יפה מאוד. נחמד לשכב על שפת-הים. אבל מרוע רועשים כלילות?" "למה את מתכוונת?" שאלתי. "ידעתי שהיא מתגוררת במלון הילטון בתל-אביב. בקומה גבוהה. איזה רעש יכול להיות שם?" "צפירות כל הלילה. מישטרה, מכביאש, אמבולנסים. ראיתי שהרחובות ריקים, אבל הם צופרים ומעירים את כל האנשים." באוונים גרמנית זה משהו מדהים. לצפור כלילות? גם אני שמתי לא פעם לב לתופעה מוריה זו. בשעות הלילה, כשאין תנועה כרחובות — מרוע וקוקות כל המכוניות האלה, ליללת-האמים הזאת?

נראה כי בגרמניה מסתדרים בלי הצופרים. בארצות-הבנרית, כך נאמר לי פעם, וקוק נהג של מכונית-כיבוי להיות מיוחד מטעם מפקד-התחנה כדי להפעיל את הצופר — גם בשעות-היום. התנצלותי לפני האורחת. "אנתנו מדינה מיוחדת-טכנית", הס- כרת לה.

## החממה של המהפכה

בית-הסוהר הוא האוניברסיטה של כל המהפכה. וזוהי אמת כה ישנה ונרושה, עד שאני מתבייש לחזור עליה.

המהפכה הבולשביקית עוצבה בבתי-הסוהר של הצאר ובגלותו בסיביר. שם חושל אופיים של המהפכנים, ושם קיבלו את הביסוס התיאורטי שלהם. רבים מהם שמעו שם לראשונה על מארקס ואנגלס, באקונין ופלאחוב.

זהו המתכון הקלאסי לכל המהפכות — באירופה, נאסיה, באפריקה, וכעת באמריקה הלא-טינית. בבתי-הסוהר נפגש מיטב הנוער של עם מרוכז. שם נוצרות ההיכרויות. שם מגבשים הוגי- הריעות את התיאוריה של המהפכה, ושם הם מנחילים אותה ל- אנשיה-שורה.

זאב ובוטינסקי ישב בכלא עכו, ואנוור אליסאראת גיבש את השקפת-עולמו בכלא בקאהיר. גם מהאטמה גאנדי היה לגיבור עולמי כיושבנו בכלא. בית-הסוהר הוא החממה של המהפכה, הסדר- נה של מילחמת-השיחור.

כל שליט קולוניאלי למד זאת. אך למרבה הצער, שום שליט קולוניאלי לא היה מסוגל ללמוד זאת מנסיון קודמו.

עכשיו זה קורה לנו. בכלא הישראלי יושבים אלפי אסירים פוליטיים. קוראים להם "ביטחוניים", אך אין זה משנה במאומה את האמת. מי שנכלא בשל השתייכותו לאירגון פולי- טי ("אירגון עויין"), או מי שמכ- צע פיגועים מתוך שאיפה פולי- טית, נחשב בעולם כאסיר פולי- טי.



מיימון

רוב הישראלים אינם מודעים כלל להיקף התופעה. חלק עצום של הרוח הצעיר הערבי בשטחים הכבושים עבר את הכלא. יש אומרים — רבע של כל בנייה- נוער. יש אומרים — קרוב למח- ציתם. אחרים עונו, רבים הוכו, כולם הושפלו.

מתוך החוויה האישיה-הקולקטיבית הזאת צומחת ההתנגדות הפלסטינית. הכלא הישראלי הוא החממה של כל אירגוני אש-ת, תנועות-הסירוב והקבוצות האיסלאמיות. שם מתנהל הוויכוח כי- ניהם. שם מגובשת התיאוריה. שם מגוייסים צעירים חדשים. נער מיירה אבן בג'ים של מישמרה-הגבול, נעצר אחרי מירוף, נשלח לכלא אחרי חקירה המלווה בהתעללות ובהשפלות. שם הוא נפגש עם ותיקים וקשוחים, הנראים לו כגיבורים לאומיים וכמוריי- הדור. בצאתו, הוא מהפכן פלסטיני בעל-תעודות.

ככה זה. הרושה מידה גרושה של בורות ושחצנות — תערובת שגורה למדי במקומותינו — כדי לחשוב שניתן לשנות זאת על-ידי הנהגת נוהלים חדשים.

עכשיו בא נציב חדש, מטאטא חדש. אחרי רפי סויה, שהיה איש חכם, ועל כן ניסה להקחת את העוקץ ולהנהיג מישטר ליברלי יותר בכלא. נמסר תפקיד הנציב לדויד מיימון, קצין-צבא הגא בקשיחותו. כנציב קולוניאלי אופייני החליט לבטל את כל הנוהלים הליברליים, להקשיח את המישטר ולהוכיח לכל מי הארון. וקודם כל: למנע מגע בין אסירים ותיקים וחדשים.

התוצאה: שביתת-רעב, מהומות כרחבי הגדה והרצועה, הודעות המוגית של האוכלוסיה כולה עם בניה-גיבוריה, והתוצאה של התוצאה: אלפי מגוייסים חדשים לאירגוני-המחתרת, שילמאו מ- חר את בתי-הסוהר של הגונדר מיימון.

## לשלוט בכיפה

ובשולי העניין: איך זה קורה שכאשר יש ויכוח ציבורי על כל נושא שהוא, ובאחד משני הצדדים מופיע אדם חובש-כיפה, הוא מייצג כמעט כמעט תמיד את הצד החשוך, הריאקציוני, הבלתי-אנושי, הלא-ר- מנייקנאי?

בוויכוח על מצב האסירים הפוליטיים בבתי-הכלא, ריאין מנשה רז בטלוויזיה את הנציב שלפני-לפנייה-האחרון של שרות בתי-הסוהר. סרטי ורטהיימר, חובש-כיפה, דיבר כמו סוהר ראשי בדרום-אפריקה או בצ'ילה של אוגוסטו פינושטה.

ורטהיימר הוא אביה הרוחני של שלושת מורדי-השב"ס (להבדיל משלושת מורדי השב"כ) שהצליחו להדיח את רפי סויה. הוזהרתי אז שזה יסתיים באסון: הקנוניה לא באה רק על רקע אישי. היה לה רקע עמוק של אידיאולוגיה: הגישה הקולוניאלית של ורטהיימר מול הגישה האנושית של סויה. בתי-הסוהר יחזרו לימיה-הבניים.

עכשיו בא לוורטהיימר ממשיך ראוי. רוד מיימון הוא הירוש, ושלושת מורדי-השב"ס, חביבי ורטהיימר, מנהלים את יחסי הציבור נגד שובתי-הרעב. מצא מין את מינו.

## סוסים, כלבים ואסירים

ובכל העניין הזה, נאלם איכשהו חיים ברלב. כשנכנס לתפקיד שרה-מישטרה, הבטיח גדולות. האמנתי לו. מה גם שמינה את רפי סויה, אדם שסימל את הגישה הליברלית, ושהנהיג רפורמות אנושיות מפלגות.

עכשיו מינה ברלב את מיימון, שביטל את הרפורמות ומנהיג מישטר הפוך. לברלב, כך נדמה, לא איכפת. רפורמות-שמרניות, סויה או מיימון — העיקר שיהיה שקט.

כאשר כיהן ברלב כרמטכ"ל, כולנו התפעלנו ממנו. היה נרמה שהנה סויה-טיפח נמצא הרמטכ"ל המרשלם. ורק אחרי מילחמת יום-הכיפורים הסתבר שזה היה רושם כוזב, וכי תקופת ברלב בצב"ל היתה הרת-אסון מכל הבחינות. נדמה שעכשיו זה קורה לברלב שוב.